

પિરોલી યાને કચ્છી ભાષામાં સમશ્યાઓ.

પિરોલીઓનો શોખ રાખનારા કચ્છી
બંધુઓને ખાતર
સંગ્રહ કરનાર ઉ. બ.

 એ દેઓ દિસો હેઠલીએ પિરોલીઓના
જલાબ.

૧ લગ લગ યો ત નલગે, અને મ લગ
મ લગૂ યો ત લગે.

૨ ઉનારેમ સુતી, સે વરસારે પણ સુતી,
ઈ સોઆરેમ પણ સુતી, ઈ સુતી સે
સુતીજ સુતી.

જ:-૧ હોક. ૨ બાળકને આપવાની સુતી.

અમદાવાદ.

ડુ. પ્રી. અને જ. એ. કં. 'લિમિટેડ' પ્રેસ.

ઈ. સ. ૧૯૮૫. સંવત ૧૯૪૨.

કિંમત ૧૧ આનો.

ખાણો વિષે સમજ.

કોઈ શબ્દ બીજને પિરોલી નાંખે તારે તેણે પિરોલી કહેવા પછી તેની ખાણ કહેવી જોઈએ; જેથી સામો ધણી તે ખાણના પદાર્થમાં તપાસ કરે. ખાણ એટલે પદાર્થ તથા પ્રાણી માત્રનો જેમાં સમાસ થાયછે તે જથ્થા.

શાસ્ત્રોમાં ૪ ખાણ ઠરાવી છે. પણ પિરોલીવાળાઓએ સુગમતાને વાસ્તે નીચે પ્રમાણે ૯ ખાણો કલ્પેલી છે.

૧ જરોજ:—જે પ્રાણીઓ જર એટલે ઝ્યાર મૂકેછે તે.

જેમાં મનુષ્ય તથા ગાય, ભેંસ વગેરેનો સમાસ થાયછે.

૨ ઉદ્ભોજ:—એમાં વનસ્પતિ માત્રનો સમાસ થાય છે.

જેમ ખોરડી, લૂગડાં, ટેબલ વગેરે.

૩ ઇંડોજ:—જે પ્રાણીઓ ઇંડામાંથી ઉત્પન્ન થાયછે તે.

જેમ પક્ષીઓ, સર્પ વગેરે.

૪ પિંક:—પ્રાણી તથા પ્રાણીમાંથી ઉત્પન્ન થતી ઝાળે.

જેમકે પ્રાણી, મીઠું વગેરે.

૫ સ્તીતોજ:—ધાતુ માત્ર તથા પથ્થર સ્તીતોજમાં ગણાય

છે. જેમ લોઢું, પથ્થર વગેરે.

૬ મીનોજ:—માટી તથા માટીમાંથી જે ઝાળે ઉત્પન્ન

થાયછે તે. જેમકે-માટી, કોડીયું વગેરે.

૭ અગોચર:—સર્વે આકાશી પદાર્થોને અગોચરમાં ગણ્યા

છે. જેમકે-તારા, વાયુ વગેરે.

(૪)

૮ વાઈ:—જે પદાર્થ નથી, પણ તેનો જોલ માંમાંથી ની-
કળી શકતો હોય તે. વાઈ=શબ્દ અથવા વાણી.
જેમકે-ભલાઈ, ધરક, નામ વગેરે.

૯ વાઈઆવાણુ:—શહેર તથા ગામ વગેરેને આ આ-
ણુમાં ગણ્યા છે. જેમકે—ભુજ, મુંબઈ, કચ્છ વગેરે.

માપેતો અમાપકે, સિરળે સીતોળ,
રાજ રખે મિડીકે, કુછે કુલંભ મિંનલ;
ઓઠો ધનજે અંતરમે, વળૂદતા વીચાર,
શ્રીકાર ઇ સમદ તો, જોસે વારોવાર;
એવે એણુ ન જુજે, જુજે ઇ જુકર જિજલ,
ગામ ગામમે ઇ કરે, વાએઝ વધીફા;
રમ્મસે રીજયતો, સભનીકે સધા,
જીવ જીં જાંકીન સભ, સેક સઉકાર;
સ. બબ ધનજે સમજીને, ઉતર ઓઠે નેઆર,
બ. રકો આએ ભુજવદ, સે દિનું આએ દાતાર.

જ. ઘડીઆજ.

પિરોલી યાને કચ્છી ભાષામાં સમશ્યાઓ.

૧ અઠક કાઠ નોંધ જરી, તેમેં વિકા કનધારી; ખે સો-
પારી ચખીએ પત્ર, ખીં જોજોળ બાઈ કન (ખા. જરોજ)

૨ અઘોતડે ઉપની, જરોધર જાઈ; રૂક રાંસે છદ્ધ,
મુખ ખોલે સવાઈ. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૩ અલા કેઓ સે ન થેઓ. (ખા. જરોજ.)

૪ અવડ અવડ ઉલો ધુલો, નફ જોજો નારાણ યુલો,
કારમથો દંધે દિધો, હાનલો, પિરોલી સિંગો. (ખા. જરોજ)

૫ આયાતે ઊરમિંજ, ભો લગો ભિડંગ; ન કીં હથિ-
યાર હથેમેં, નકીં ખંજર ખણન; મૈયા મતારા વાતેમેં વિડન;
કિનીં કિનીં દીએ, ઉનીંબરા સીંએ તા દરન (ખા. ધનોજ)

૬ આપે મોટી મ થી ખોટી, કર તું ધણીકે જાણ;
જજી હૂઈ કાણ, સો અગે ઠાલૂં ઠલે વેઆ. (ખા. જરોજ)

૭ ધચ્છીકે અવગુણી, નરકે વધી નાર; પાથારીએ પ-
ધરી, તું નિવરેકે જાર (નઆર). (ખા. વાઈ, ઉદ્ભોજ)

૮ ઉક કલંગો હિકડો, પાસાડીજ પિંજ; લઠીજ લગ

(૬)

હિકડેકે, ને ધાજી કબ ખેઆ; હ પણ નર વેઆ, જુકો
જલ હારીધા વેઆ. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૯ ઉદ્ભોજમિંજ ઉપની, તેસે કેઈ કારીગર કાર; વેહા
રખેઆ એતરા, જે અંતરે અંતરે ધાર; તેમે ટંગેઆ કેત-
રાક, સાતોજ સણગાર; આએ નારી નરજે હથમે, વિ-
હાય વિક્રી વાર. (ખા. ઉદ્ભોજ અને સીતોજ)

૧૦ ઉદ્ભોજ ઉપનું, ઈ સિરજે સીતોજ; જંગા
ખોએ જરોજમે, મીંજ આય ધનોજ. (ખા. ઉદ્ભોજ,
સીતોજ, ધનોજ અને જરોજ.)

૧૧ ઉદ્ભોજતે ઉપની, સે નાલે અંગીં નાર; ન કીં
પને પછંઈ, ન કીં દારે ભારોભાર; કતણવારીજી કતી
રેઘજ, આય એએજે આચાર. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૧૨ ઉમર આનોજ ઉપનું, ખાણ જરોજ જાએ;
પાથારીએમે પધરો, સે દિસંવે આય દાએ; હણી છતર
છટું કેએ, ત્યાંયો સુજાએ; ઈસભજ ભાજરમે અં ભમધો
દિઠો; ભોર ભમધો આયો, પાછએ મથે પેર; વિસારીઆં
ન વિસરે, ત માંજ ખોડે મેર; રૂ રમામ ત ચાકર આં-
ધમ એ; છિકી પેઈ છપરમે, તેજે સાંહીં રખે સરમ; જાં-
ગોડી કરમ, કિદાં વેઅસ માલ, કિદાં વેઅસ કરમ (ખા-
જરોજ તથા આનોજ.)

૧૩ એ વણમથા, ત ચાય કો વણપગા; પુઠીઆ તાં

(૭)

આર, જોજા ભૂં સુધી નકા; તોડે ચેઓ કે, ત આય વણ-
જબાનવારે. (ખા. આનોજ, જરોજ અને સીતોજ)

૧૪ ચોખો કીં ન લગે ઇંદોજકે, જો બરી નકેષ બાકાર;

સજા હનકે સેલ થેઈ, તું અંતરેમે વીચાર.

માલ ખજનાં મેડેઓં, ન ગમે હક બાજર;

નંયા હિકડો ઇજ નિકરે, તનમિંજ તકરાર.

(ખા. વાઈ.)

૧૫ કકડ કહી હઈ, સો સાલખ સંભાએ; મા દિનીં
ધોઅકે, સો દાયજેમે પાએ; બિનીં રાત ભુણુકેતી, તડમે
તતાએ; ખાસી પિરોલી ખીંઅરા, મુંકે હીંગોરજ હલાએ.
(ખા. વાઈ, સીતોજ તથા ઉદ્ભોજ)

૧૬ કલરમે તી કોલ કરે, વાસંગ વદા વાર; જોઆણે
જલે જૂઅમે, ને મોકમે દિનીસ માર; તદે સત ચડેઓતે
સતીઅકે, આગ દિનીજ તે ચાર; ખાસી પિરોલી ખત્રી
ચાય, વાંકાએ થીએ ત વાર. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૧૭ કાઠ કુટે ને કોઆડો કાડેઓ; તેલ ફિથો ને ધબ્બો
હારેઓ; વાણ વિલોડઈ, મે કુદે ને મચ્છી મારે; સુતે કુતે
ચોર ભાંય, કાગડે મચ્છે વિરખ પાય; ઈ પિરોલો જાંધો
ફિરે; ઉડજ કન બાવર ચરે (ખા. ઉદ્ભોજ તથા જરોજ)

૧૮ કાઠ જિનીંજ પેટમે, કાઠે ચડઈ આય; વાગ ખીં-
અજે હથમે, ધૂડ ધણિકે પાય. (ખા. ઉદ્ભોજ, સીતોજ)

(૯)

૧૯ કાઠ મથે કાઠ વિઠો, તે મથે મુલભેગ વિઠો; વા
કારીગર કાઠ ઘડ્યો. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૨૦ કુડ તો કુટજે, ધૂડ તી ધમજે; મા કુંઆરી ને ધી
તી પેણજે. (ખા. ઉદ્ભોજ તથા જરોજ)

૨૧ ખરચેઆ ત ખુટે ન, વધે ઇ વેરાવેર; સૂમી વટે
ઈ સય, ઠેર ન હિકડો પેર; સખી વદ્ધ ઇ સંએ, વધે ઇ
વેરાવેર; મુલકેમે મશહૂર, ઇ સય હમેશ હેર. (ખા. વાઇ)

૨૨ ધારોડી નિકરેઆ ધરાનું, કરે ચોરીજો યા; સાધુ
સુજે સેરમે, ઇ જોગી જટાધા; ન કાંમિરૂ મારે, નકાં કેએ
પખીએજી પચા; ફકીર કંઈ રચાયો, હીં આણે ઉદ્ભોજ.
(ખા. જરોજ)

૨૩ ધુલ્લ સંધો કુલ મૂંકેયાર દિનું આય; હટ ન બાજર
ન સરાફે વટે આય; યારજી ગાલ મૂંકે મરમ લગી આય.
(ખા. પિંક)

૨૪ ચડેઆ ફુંગર ચોટીએ, દિઠે વણજળ વીર; પારખ
પાય પદ્મે, આછા આછા ખીર; વિધી રાજ મેંધરે, સે
જેરખ સિંધ હમીર. (ખા. પિંક)

૨૫ ચારે ખંઠ ચોસલો. સારો નગર સેહર; હોઆં હલી
ભેરા થેઆ, તિનીં વિધા વેર; હમીર સૂમરો પુછે, ઇન
પિરોલીજ કેડા પેર. (ખા. ઉદ્ભોજ)

(૬)

૨૬ જડ તામ્બેણ કુચા માએણ, અડુએ સંધો આધાર;
કંથડા તું કિત ભુલે, ઇઅ હકલમે હથિઆર.

(ખા. ઉદ્ભોજ)

૨૭ જિકા દિહી જંગલમે, સે જે હથથા હોય; ત હિકડો
રભી રાજી થીએ, ને કળ ન લગે કોય. (ખા. ઉદ્ભોજ
અને વાઇ.)

૨૮ જોધેકે ઇ જગમે, જુકાએતી જિણસ યાર; મડધે
જેડે મુડસકે, પણ કરે તામિધાર; સામીં અએ મુંધરી, સ-
જેને સિણગાર; ઉમર આય મારધકે, ઓઢેતે વીઆર.
(ખા. વાઇ.)

૨૯ થારેઓ આય થૂઆરમે, દિહી નાલે ચંચીં નાર;
અંગે લિંગે કુટરી, કારે મોં કુંઆર (ખા. ઉદ્ભોજ)

૩૦ દિસા આંઝો દોકી, ધિલમે રખી ધ્રા; કદે કદે કાંધ
વધ, હૂઈ સોઆગણ સા; વર વિસારે છદે, આય પણ
ઇનોજ. (ખા. ઇંદોજ)

૩૧ દી.હી નાલે ચંચીં નાર, જુકો ધારૈ ધાધ દેરાએ,

ખ. રૂકા નખરા કરે, મુડસકે મજાય;

મડધે જેડે મજકે, હકલમે હથાએ,

નીચો ઉચો ઓઢેર, નિધાકે રસાએ;

ભારે જે ભર વિંજણ, તિદાં ઓચતી આએ,

ઇ સિરજી સીતોજા, સીતોજકે ખાએ.

(ખા. સીતોજા)

(૧૦)

૩૨ ફુંગરમેં દરસડી, કુંડીમેં કોડાય; જાં વિંજાં બાળાર-
મેં, તાં મેકે વિઠી બકરી ખાય. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૩૩ ધરીઆ કાઠે ધાધલી, નાએ કાઠે નેઆર; કુલ જોળ
કુટરા, ખાભેજે આઆર; સિંધીઆણી ઉભી સદ કરે, તું
ઓઠેતે વીઆર. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૩૪ ધિલીધી ધુમ કરે, ચડેઆ મધ મહાર; કિરોડીજ
લખ કુકેજી, ખેઆ હથીઆંજ હજાર; પીંધું બધી પદ-
જી, પોએ સીચેઆં સાલેધાર; ભલી હૂં ધસી, જો
કુલો દિનું કપરકે. (ખા. પિંક)

૩૫ નમરથી નિકરૈ નાર, તોંકે લજ્જ ન કાં લી; ધનજી
મા કૂડી, ધનજી દાદી કૂડી, ધ કૂડે કૂડેજી ધી.

(ખા. આનોજ)

૩૬ નથી નિમોરી નાંધલા, સોકક કનેમેં પાય; સણગાર
કેઆં સુંધરી, હલક કકોરજી કાય; હથ કટોરો હેમરો, ધ
સત ભોજન તી સાય; ખણી નિકરૈ કંક મિંજા, ધ કોદ
કનૈયા લાય; ત આંટો દેધ ઉભી રેધ, જભાબ નકાં જાય;
વિજી ધનું ઉપટે, ત પુનું પલંગ તે આય; હલી નિકરૈ હેત
મિંજા, ધ કામની કચવાય; સચા પિરોલી ભીમ આય, ધ
નરતેલિજખી નાય. (ખા. જરોજ)

૩૭ નાણે દિને ન જીડે, અમૂલ હીરો ધ; મુક્ત તોંકે

(૧૧)

સો મિલે, કર કધર તું કીં; કમ્મ કીઆમત દીં, જર તોંકે
જેંજે (ખા. વાઇ)

૩૮ પગ ચાર ને ચોપગેંમેં ન, લમ્મું પુજ્જ ને મોર પ ન,
મથે મુગટ ઇ કુકડ પ ન, પંખ જતકે ઓદો પ ન.
(ખા. આનોજ)

૩૯ પંજ નર પાણમેં, ઉભા અમન રાતો દીં; તેં મિંજ
હિકડા આશક અચેં જોઆ વિંજે, તિનીં ઘણાં લગાયા દીં;
ઉનીંજ બેણ હિકડી, ઇ અચણ ન દે કીં; આય ઘણેં ઉનીં
જેડી, ઇનજે અંગ લિખેઓ ઇં; ઇ પિરોલી પાડે પધરી
સે જુરંધી કીં (ખા. સીતોજ)

૪૦ પંજે સતેં ન ઉપડે, દોઅે મેયેંજે ભારે; ઘોટ વિજ
હલેઓ બેઠમેં, સે ગોરલજે બતાર. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૪૧ પાણી મથે પધમણી, ઇ વિજાએ વિઠી વાર; અ-
જુણે પોરજે અબ્બુલા ચાય, ઉત કોએ નથો પુજે વાર;
કુછે નથી કામની, ઇ સમજાય વિઠી સાર; સચી પિરોલી
સુમરો ચાય, સાલખ સોજ નેઆર. (ખા. ખનાવટી જરોજ)

૪૨ પાણી મિંજ પએધા થેઓ, સો નાલે અંચું નર;
નાલો ઇનજે તદે પેઓ, પોએ સુકાઈ થેઓ સર; આણે
રખેઓ આકમેં, પોએ દિસણ જેડો વર; આધે તાં મન
ખુશ થેઓ, ઘિલ તાં થેઓ તર; હલે ન પિંઠ કીં હેકલો,

(૧૨)

પોએ સાથ સંગાતે સર; હણ અસવારી વિચ્યમે, પોએ
અસવારી કેઓ ખર. (ખા. પિંક)

૪૩ પિરોલી પિરધાન ચાય, સુણ સાંધનાણી વીરા;
સુકે ન સૈસારમે, ઇ નીલાજ નીલાં (ખા. ઉદ્ભોજ)

૪૪ પેઆ ધુલ્લ ધોઆભજ, સે આયા મિંજજ અ-
મીન; સચકે તાં ઓદા ન થેઆ, કૂડ પ કુછેઆ કીં ન; ઇ
નીજ રોજ કીઆમત દીં, આજ આય જમીન.
(ખા. જરોજ)

૪૫ ખ ખ જાણે ને ન જાણે; મા સુંજાણે, પે ન જાણે;
આએસ દાડી, નાંએસ મુચ્છ, ઇ પિરોલી ન લજે, ત
પડેજેકે પુચ્છ (ખા. જરોજ)

૪૬ ખીં સાતૂજાએ જગડો કેઓ, ઉદ્ભોજકે ઓધાન
રેઓ; પુત્તર પેટાછે થેઓ, પે ઓધારીએ પેઓ. (ખા.
સાતોજ અને ઉદ્ભોજ)

૪૭ જુમધી દિડી ભાજરમે, સે નાલે નિંભર નાર;
નર ભીડાયો જુકા કરે, કિરોડીજ લખખ હજર; ઇ ઇચ્છીને
અંગતે, અગડીજ ઓસક ને ચાર. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૪૮ મડધ મિટીજે, કંધ કપાજે; જ લગો વા, ત
નિકરી વેઓ સા. (ખા. મીનોજ તથા ઉદ્ભોજ)

૪૯ મથા આવઈ ભિર ભમધી, ત કલ ન હૂઈઅસ
કૂકટજ; ધરતી પગ ધરે, રાજ પુછે રણસીંગ કે, કામની

(૧૩)

કોલ કરે; હિતા વેઈ હેકલી, ઉતા ટોનીઆ કીં ન ટરે;
અલા ઉભાઈએ ઉનીંજ, ઇં નૂઅ નબીછ ખેડી તરે.

(ખા. જરોજ.)

૫૦ મંદઈ મંદઈ ચોખંડી, ખંડ ખંડમે તવ ખંડી; રાજ
પુછે રાણીકે, જે બ કાએણ મંદઈ. (ખા. મીનોજ તથા
ઉદ્ધિજ.)

૫૧ મંધી પાપો મનમે, ઘોટ ધરા નિંગેઆ; પિનીં કરેતો
પેઠછ, ધનકે અલા અમજ ઉપાપો; બમીં આપો તે ભે-
રમે, દિતું ર જબાબ; સો સો સામીં નિંગેઆ, ધ વેઆણી
પિરેભાત; લો કલમ કિતરા, અધન ધુનાઆનું ધાર; ખા-
સા પિરોલી, ખત્રી ચાપતો, વાંકાય થીએ ત વાર.

(ખા. જરોજ)

૫૨. માડુ મંજે કો ન, હી તમાસો તકરાર,
રાહામે હી રમ્મ જે, અચી થેઆ હસરાર;
ઓતારો અસમ મથે, હાથીજે હિકેઆર,
શ્રી કિરસનજે કુલજે, ધ આએ તામિધાર;
ખેત્ર ધ ખૂબીજે. દિઠો જુજ ભાજર,
ગાધા વિજી ઘોડે મથે, વિઠો ભેદરકાર;
રસેઆ અએ રાહમે, સાથ સબનીં યાર,
છવ ધ જરા ખોએ, ખાણુ જરોજે નેઆર;

(૧૪)

સ.મજી હલે સીઆણું, ઈ સારે ધર સાથી,
ખ.નરમે ભુજજી, દિઠો ઘોડે મથે હાથી.

(ખા. જરોજ)

૫૩ લકડ ધસે લો ચમકે, ધસે ધસારો; એ કિનજી
નન ધસે, ધસે મુતારો, પિરોલી હોલ બિલાડે.

(ખા. સીતોજી.)

૫૪ લગ લગ ચો ત ન લગે, અને મ લગ મ લગ ચો
ત લગે (ખા. જરોજ.)

૫૫ વાટ હલંધે દિઠો ખટો; પંજે હુજરે મંગેચ્ચો ઘટો;
ધન ગાલજો ગિની દેચ્ચો નેઠો (ખા. જરોજ)

૫૬ વાઠે ઘડેચ્ચો વાણ, તેમે જડેજ, તેમે સમરા, તેમે
સજી પિરથમી, અને તેમે વદેરા. (ખા. ઉદ્ભાજ)

૫૭ વેથ જોદી વણ, સે પેઈ સાલખજે હચ્ચ;ખારો કે-
એ ખેરચ્ચા, તેરે ધાણીજી લક, તેજ દુકર થેચ્ચા ત્રેસો ને
સક. (ખા. વાઈ.)

૫૮ સખી તોજે સેરમે, મું ધોણુધલ દિઠો; ધોણુધલ તાં
ધોડો, ધોડો તાં ચોપગો, મું નપગો દિઠો; નપગો તાં સખ,
સખ તાં સાસો, મું વિસાસો દિઠો; વિસાસો તાં વાણ,
વાણ તાં ધરીચ્ચા તે, મું સુકેતે દિઠો. (ખા. ઉદ્ભાજ)

૫૯ સંજે સનાસી હલેચ્ચા, ઈ પુછી કેચ્ચે પંધા; મંધી
રખી મનમે, ધય આયાતે અંધા; ગુર ગદેચ્ચો ગોધડી ચ્ચો,

(૧૫)

તદે સામીં જોએ સંધા, સામીં જોએ સંધા. (ખા. જરોજ)

૬૦ સઃ—સિરો તોજે સિંધમે, તું હિતે હારઈ કેઆં;

જઃ—સમે સંધે સાયડે, માકિ હિતે જુપોર થેઆ.

(ખા. ઉદ્ભોજ)

૬૧ સીઆરમે સુતી, સે ઉનારમે સુતી, ઇ વરસારમે
પણ સુતી, ઇ સુતી સે સુતીજ સુતી. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૬૨ સીતોજ તે સુપતું, જોસે કેઈ કારીગર કાર; ઉભા
આય અષોતડે, ઇ અલાજે આધાર; કુછિતો કુલૂંલ મિંજા,
સેજેઆ લિખ્ખણહાર. (ખા. સીતોજ)

૬૩ સીતોજ નર સપતું, સે ભારી તાં ભર થેઆ;
ઈજીજીને અંગ લગો, ત કિરી પદ પેઆ. (ખા. સીતોજ)

૬૪ સૂઈ ઘર સુપજે, મોઆએ ઘર સુજ; ત્રેઆ રાએજે
રાજમે, ચોથા વાડીસંધા વણ. (ખા. ઉદ્ભોજ તથા મીનોજ)

૬૫ સોન વાએણું અને સામરો, વણમારેઆ રૂએ;
ઈ પિરોલી ન લજે, સે અકલ વોણું હુએ (એક જગડુંછે)

૬૬ હલણી ચલણી ચોમુખ ચલણી, મુખ બિના ન
ચુરે આંગરા ચાર; હાકમ હણી ઉથેઆ, વીર વિમાસમે
પેઆ; હજરે પ હણે, લખે પ હોય, ખાસી પિરોલી ખત્રી
ચાય, વર વિંજય નિકરે, કામની કોદી તુલ હોય. (ખા.
ઉદ્ભોજ)

૬૭ હલઈ વિંજાં વાટમે, ત પેઈ આય પદને, કે તું વ-

રસે વિડે આમઝે, ક ગુંધર આયમ ધદ; આય નકો વરસે
વિડેસ, નકો ગુંધર આયમ ધદ, હૂયસ ધણે મેષિ મદ,
જદે હદે વેઆ હિત, તદે પેઈ ઝાંઝાં પદ. (ખા. જ-
રોજ અથવા ઉદ્ભોજ.)

૬૮ હણે ત હણે નકાં પાણું પલે; તે કંધે ન હણે ત,
જ હણેસ ખલો, ત પિદે પેઝો હણે. (ખા. સીતોજ)

૬૯ હિકડી અલા સંધે આસરે, બેઈ પોરઈ હલઈ
પદ; ત્રેમ ઘોડેને ધમસાણમે, ઓથી ઈચ્છી વદ, ખત્રી આય
ખાસી પિરોલી, દાઝેકે દીજા (ખા. અગોચર, સીતોજ
તથા આનોજ)

૭૦ હિકડી આધમનું અગે હઈ, બેઈ આય આધમ
સાય; પાણી મથે તી પલડે, દીઆ ધણેરી રાત. (ખા.
વાઈ તથા જરોજ.)

૭૧ હિકડી આય ઝેડી સાય, જ મિડીતે પાય.
(ખા. વાઈ.)

૭૨ હિકડી ઝેવે દિડી ખેતરમે, બેઈ ભાજરે હદ, ત્રેઈ
ઉસે સદ કંધી, સે મૂર ન અચે મદ. (ખા. આનોજ, ઉદ્-
ભોજ અને વાઈ.)

૭૩ હિકડી ચોરેને ચિતમે, બેઈ જંધર મથે જોય;
મા દિનીં ધીઅકે, સે દાઝેજેમે પણ હોય; માચેણ ટાણે
માડુઆ, છાલ કેસે મ હોય. (ખા. વાઈ અને સીતોજ)

(૧૭)

૭૪ હિકડી વનમેં, ખેઈ ઠાકરજે દરે, ત્રેઈ મુંબઈમેંનેઆર;
નકાં પુછીને પાઠે કરે, ઇન પિરોલીજા પાર. (ખા. જરોજ;
સીતોજ અને વાઈઆવાણ)

૭૫ હી જાં જનમેઈ મું સાણ. નાં ન જાણાં તેજો;
મર રમે સરતીઅન સાણ, બેત્ર મ કુટે બિકડી. (ખા.
જરોજ.)

૭૬ હુઓ જોગી હિકડો, હુઓ જોધ જવાણ; ન ન-
મેઓ નાયકે, ન કેં કામિજી કાણ; જદે બાઈ અખાયો
બાણ, તદે રસેઓ રા રસુલજે રોથેકે. (ખા. જરોજ)

બાળકોમાં વપરાતી.

અઠ કાઠ. નાંઈ જરો; ઇ પિરોલી આય, સે થીએ
વદો વેપારી. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૨ અધલ કર કધલ કર ધંગા, તિડેં મિંજા પુચ્છ નિ.
કયો, અઠ પેર બ ટંગા. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૩ ઇન મથે મીન, ઇ પિરોલી લજંધી પ કીં ન. (ખા.
આનોજ.)

૪ ઉદ્ભોજ ઉપની, સે નરપ નરે ધાર; ઉભી આય
મેધાનમેં, ચુરે ન આંગરા આર; સચો પિરોલી સ્મરેજી,
નાડાપેમેં નેઆર. (ખા. ઉદ્ભોજ)

(૧૯)

૫ ઉદ્ભોજ ઉપની, સે નાલે ચંગીં નાર; પિંઢ મિડંધી
ધિરનારમે, ને પુચ્છ રખંધી બાર. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૬ કારી મિત્રીં ધોરો પુચ્છ, ઈ પિરોલી ન લજે ત
માડુએકે પુચ્છ. (ખા સીતોજ)

૭ કાઠજી કુકડી લોજી ચુંજ; ધનાં દે ચાર કાં પંજ. (ખા.
ઉદ્ભોજ અને સીતોજ)

૮ કોટ જેડે કુંગરે, કોટ પણ ન; ચક્ર જેડે ચાયલે, ચક્ર
પણ ન; બીં બાયડીએ વિચ્ચ, ઈ ઘોટ પણ ન. (ખા.
ઉદ્ભોજ અને સીતોજ)

૯ ચાર હેઠ, ચાર ભેઠ, ચાર ચાડકે ચડ્યા; ખુદા
હેડા ઘાટ ઘડ્યા. (ખા. જરોજ)

૧૦ ચુણે ને ટુખીએ દે, તિત્તર ન કાં હોલો; તોજીએ
સવા લખખ પિરોલીએ, મૂંને હિકડો પિરોલો (ખા. સીતોજ)

૧૧ જેજી મા લિધી પિધી, તેંને પુત્તર કેસર સીં.
(ખા. જરોજ.)

૧૨ નીલોએ ટોપીએ, કારા વગા; આયા મૂંજ પરધેસા
સગા (ખા. ઉદ્ભોજ)

૧૩ પંજ પિપ્પર, છઈં તરાઈ; ઘડો ન ખુદે ધી તરાઈ
(ખા. જરોજ.)

૧૪ બ પૂતારા બેવડા, તેમે દોરો નકાં દસી; ઈ પિ-
રોલી ન લજે, તેજી લજ વિંજે ઘસી (ખા. સીતોજ)

(૧૬)

૧૫ બાઠો ધુફો બાવરને, મેં જવેરી ડુલ્લ; પિંઠ સવા
લખને, ને કરે વિઠો મુલ. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૧૬ બોચ્છે ભા તેદ તેદા, ભિરા થઈ બધા; મોંચે મિંજ
પુચ્છ નિકર્યા, નેઆરેચ્છો મૂંજ અધા (ખા. ઉદ્ભોજ)

૧૭ ભૂં ભૂં કરે પણ ભીંગારો નાંચ; જનોઈ આપ પણ
આમણ નાંચ. (ખા. ઉદ્ભોજ)

૧૮ વેથ જોદી વલ્લ, ને ઢાલ જોદો ડુલ્લ; કચા લાઇચ્છે,
પોચ્છે પકેન્ને મુલ. (ખા. સીતોજ)

૧૯ સો ધરીઈ સો ધરવાજ; તેમેં વિકા સાયભજાધા;
ન ખેં પીચ્છે, ઈ તાજજ તાજ. (ખા. જરોજ)

૨૦ સોનને પોપટ પુચ્છે પાણી પીચ્છે. (ખા. મીનોજ)
અને ઉદ્ભોજ)

૨૧ હેદડીક કુપલી, નોંસો નારા; ચડે કટક ને વજ
નંગારા. (ખા. આનોજ)

૨૨ હેદડોક ધામિ બટ બટ મરે, પાણી પીચ્છે ત ઉફટ
કાદી મરે. (ખા. સીતોજ)

૨૩ હલંષો વિંજેને ભેડ બધંષો વિંજે (ખા. ઉદ્ભોજ)

૨૪ હેડ થધી વીચ્છડી, મથે કોસી બાય; કાકો ચાય
બાત્રીચ્છેકે, ધાય બાત્રીઆ ધાય. (ખા. ઉદ્ભોજ)

પિરોલીના જવાબ.

(૧) રાવણ અને મંદોદરી બંનેના મળીને ૨૨ કાન થાય. (૨) કલમ. (૩) હાથી. (૪) બળદ. કેમકે બળદ એ ઇશ્વરનું બનાવેલું પ્રાણી છે અને તેને “નથેઓ” એટલે નથ નાંખવામાં આવી. (૫) મચ્છર. (૬) ખિદરહયાત. (૭) કાંબ. (૮) કિંગર. કૂવામાંથી સેહેલાઇથી પાણી કાઢવાનું એક યંત્ર. (૯) માછલાં પકડવાની જાળ. (૧૦) તીર, બાણ. (૧૧) નાડે, કુંભી. (૧૨) નાગડો. એક નાગે વચન પ્રમાણે બ્રાહ્મણને ઘેર અવતાર લીધો હતો તે. (૧૩) “વણમથો” તે “કુડચલ” નામનું દરીઆઈ જાતનવર. “વણપગો” તે “સર્પ”. “ભૂં સુધી નકા” તે “હાથી”. “વણજીવાનવારો” તે નગારૂં અથવા ઘંટ; કેમકે એથી ખખર પડે કે હાથી આવેછે. (૧૪) ઈશ્ક. (૧૫) કાની. ઘણા અર્થમાં. (૧૬) બિદ. એક જાતનું ખડ ધાત્ય કચ્છના રણમાં ઉગેછે, તેને દુકાળ વખતે લોકો ઉપયોગમાં લેછે. (૧૭) ઘાણી. આ પિરોલો છે અને બધી વાતે ઉલટો છે. (૧૮) સરાણ. (૧૫) ઘાણી. (૨૦) છોકરીઓની ઢીંગલા ઢીંગલીની રમત. (૨૧) વિદ્યા. (૨૨) રાવણ. (૨૩) કરો અથવા રોયડો. (૨૪) મીઠું. (૨૫) ચોપડ, ચોપાટ. (૨૬) લાકડી. (૨૭) ખેર. એક અર્થ ખેરનું લાકડું અને બીજો

અર્થ ખેર એટલે દાન. (૨૮) ગરજ. (૨૯) કાડ.ણી. (૩૦)
 સર્પની કાંચળી. (૩૧) અંદૂક, આ પિરોક્ષીમાંના દરેક લીટીનો
 પહેલો અક્ષર વાંચવાથી “દી. ખ. મણીલાઈ” એમ નીક-
 ળશે. (૩૨) આકડાની ભેંસને બકરી ખાતી હતી તે. (૩૩)
 બ એક ઝાડ થાયછે; સિંધી બોલીમાં સિંધીઆણી પોતાની
 સખીને બોલાવે ત્યારે “લે” (એટલે અલી) કહીને બો-
 લાવે છે. (૩૪) જુડક અને જુડકી. (૩૫) માફૂડી એટલે
 કીડી. (૩૬) સદેવંત અને સાવળિંગા. (૩૭) હમાન, શ્વ.ા.
 (૩૮) કાચંડો અથવા કેવડો. (૩૯) જુજનાં પાંચ નાકાં
 અને છઠ્ઠી ખારી. એ ખારી પૂરી દેવામાં આવી છે માટે
 તેમાંથી આવ જા થઈ શકતી નથી. (૪૦) મૂડો દશ કળ-
 શીને અને લગ્ન પ્રસંગમાં અપાતાં ખારેક ટોપરાને મૂડો
 કહેછે. (૪૧) સિકંદરી હાથ, જે દરિયામાં મના કરેછે તે.
 (૪૨) મીઠું. (૪૩) મગ. (૪૪) બાળક. (૪૫) બકરી. (૪૬)
 ચક્રમક, કડો, અને કફ. (૪૭) ઘાણી. (૪૮) દીવો. (૪૯)
 એક હરણુ પારધીને હાથે મરવાનું વચન આપી, ત્યાંથી
 આક્ષી પોતાનાં બચ્ચાંને ધવડાવવા ગઈ હતી તે વિષે એક
 વાતછે. (૫૦) ચારી. (૫૧) અવણુ કાવડીઓ અથવા ધૂ ઉપર
 પણ ક્ષીગુ પડેછે. (૫૨) ઘોડા ઉપર હાથીરામ નામનો એક

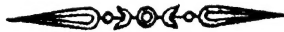
શબ્દસ બેઠેલો તે. આમાં દરેક લીટીનો પેઠેલો અક્ષર વાંચવાથી “મહા રામ્યોશ્રી ઐગારજી સ. બ.” એમ નીકળશે.

(૫૩) ઘંટો, જંધર. (૫૪) હોઠ. (૫૫) હજારા કરીને એક જાત થાયછે. એમાંના પાંચ જણાએ એક ઘેરાની કિંમત પૂછી તે. (૫૬) પારણું, પીંગોડો. (૫૭) વરસ. (૫૮) નડો, સાળમાં કામ આવેછે તે. (૫૯) હાજીપીરે ચોરોને ઉલટા ન્યાલ કર્યા હતા તે વિષે એક વાત છે. (૬૦) ચોખ્ખા. (૬૧) બાળકને પાવાની સુતી એ બધી ત્રસુઓમાં સુતીજ કહેવાય. (૬૨) ઘડીઆળ. (૬૩) તાજું. (૬૪) ટાંકો. દરજીનો ટાંકો, મોઝીનો પણ ટાંકો, રોહામાં પાણીના ટાંકા અને ટાંકા નામનો એક છોડવો પણ થાયછે. (૬૫) બમરો. (૬૬) નોટ. (ચલણી) (૬૭) ચુડલી. (૬૮) અચ્છો અથવા સજ્જાઓ. (૬૯) વીંછી, ૧ આકાશમાં તારાનું એક ઝૂમખું, ૨ વીંછી, ૩ ઘોડાના પાગડામાં વીંછવા, ૪ સ્ત્રીઓના પગમાં પેહેરવાનું એક ધરણું તે. (૭૦) હવા. (૭૧) નામ. (૭૨) વૈ. ૧ વૈ=પક્ષી. ૨ વૈ=મોપડો. ૩ વૈ=ઉમર. (૭૩) છિક્કો એના જીદા જીદા તણ અર્થ બતાવ્યા છે. (૭૪) વાંદરું. વનમાં તે વાંદરું, “ઠાકરે ને દેરે” તે “હનુમાનજી” અને મુંબઈમાં વાંદરો ગામ. (૭૫) તર્જની અને વચલી વચ્ચેની આંગળી. એ આંગળીનું નામ કચ્છી બાપામાં નથી. (૭૬) નસીઓ.

(૨૩)

ખાળકોમાં વપરાતી.

(૧) ખાટલો. (૨) ત્રાજવું. (૩) ઉધાઈ અથવા ઉડે.
(૪) ભુરટ. (૫) દોષ. (આટવો) (૬) રેંદીઓ. (૭) સોપદોરો.
(૮) રેંદીઓ. (૯) ગાય. ચાર હેઠ તે ચાર પગ, ચાર ભેડ
તે ચાર આંચળ, અને ચાર ચાડીકે ચડ્યા, તે બે કાન
અને બે શીંગડાં મળીને. (૧૦) ચાપીઓ. ખૂંટીકાઢવાનો.
(૧૧) મેંદી, રિટ્ટું. (૧૨) રીંગણા. (૧૩) હથેલી, હથારી.
(૧૪) ધંદી, જંધર. (૧૫) વહાણ. (૧૬) ત્રાજવું. (૧૭)
રેંદીઓ. (૧૮) કુંભારનો ચાક, ચક્ક. (૧૯) આંખો. (૨૦)
દીવો. (૨૧) મધપૂડો અને મધમાખો. (૨૨) દેવતા. (૨૩)
ફારકો, ફાળકો. (૨૪) હુફો.

સૂચના.

આ તથા “ ઉર્ફુ ૧લી કિતાબના ગુજરાતીમાં અર્થ ”
એ બંને પોથીઓ નીચે લખેલે ઉકાણેથી મળશે.

૧ ભુજમાં—માર્કિટની સામે શુક્રસેલર અળવેશ્વર ચત્ર-
ભુજ ઉપાધ્યાની દુકાને. તથા અમારો પાસેથી.

૨ એંગ્લરમાં—શુક્રસેલર અળવેશ્વર ચત્રભુજ ઉપાધ્યા-
ની દુકાને.

૩ માંડવીમાં—ટંકશાળ રકૂતના મેહેતાજી મી. દાદામી-
આં હાલીપુલા પાસે.

૪ મુંબઈમાં—ભુલેશ્વર આગળ આવજી જિરામના મા-
શામાં મી. ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ પાસેથી.

વળી પિરોલીની પોથી રા. મુંદ્રા, જખૌ, નળીઆ,
તથા રાપરના મેહેતાજીઓ પાસેથી મળશે.

ઉસમાન ખચલ.

